

פרשת שבת הגדול, המדור - הגיגים, ד"ר חזות גבריאל

גדול יהיה כבוד הבית...'

ספרתי שנים עשר טעמים שונים (לפחות) לשם- 'שבת הגדול'. ריבוי הטעמים יכול להעיד על חוסר ידע או בהירות על מקור הכינוי וגלגולו. בהקשר זה, יש להבחין בין שתי תובנות קשורות- מקור השם ומשמעותו, ותכני השבת. באשר לתכני שבת זו יש לציין בעיקר את קריאת המפטיר- "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים" (מלאכי ג'), העוסקת בגאולה האחרונה, אך בעיקר, את דרשת הרב המוקדשת לרוב לדיני פסח המרובים. בחלק מן הקהילות זוכה הקהילה לשמוע בשבת זו לראשונה על החומרה החדשה דהשתא.

באשר למקור היהודי (ולכן איני מתייחס לכתובת ברמלה מן המאה ה-10), יש להבחין בין 'המקור הקדום ביותר' לבין 'המקור הקדום ביותר המפרש את השם'. המקור היהודי הקדום ביותר שהכינוי מופיע בו, הוא כנראה פיוט היוצר 'א-לי צורי וישועתי' שנכתב על ידי הפייטן ר' יצחק בן יהודה, איש ביזנץ במאה ה-11. כמו בשאר פיוטי 'שבת הגדול', הוא משלב הלכות פסח ובין היתר הוא כותב: 'צקוני (=תפילתי) לא אחדול - בזה שבת הגדול'. בחיבור אחר הקרוי 'סדר חיבור ברכות' (עיבוד איטלקי ל'סידור רב עמרם גאון'), מן המאה ה-12, בכותרת ליוצר של שבת זו- 'יוצר לר' בנימין משבת הגדול של פסח'.

המקור הקדום ביותר המפרש את הכינוי הוא של 'בעלי התוספות', ד"ה 'ואותו היום', (שבת פז, ב):

" ואותו יום חמישי בשבת היה כו' - ואם כן ברביעי שחטו פסחיהם ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהן שאז היה בעשור לחדש ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול כדאמרינן במדרש תנחומא...".

יש לדייק בדברי התוספות. בתנחומא אכן מוזכר הסיפור המדהים שלפיו בכורות מצרים הרגו כל אחד את אביו אך אין התנחומא מזכיר את המונח 'שבת הגדול'. מדרש תנחומא (בבובר) פרשת בא:

" [יח] ומת כל בכור (שמות יא ה). נתכנסו כל הבכורות אצל אבותיהן, אמרו להם: כל מה שאמר משה הביא עלינו, אין אתם מבקשין שנחיה?! אלא בואו ונוציא את (העבדים) [העברים] הללו מבינינו, ואם לאו הרי אנו מתים, השיבו אותם ואמרו להם אפילו כל המצרים מתים אינן יוצאין מכאן. מה עשו? נתכנסו כל הבכורות והלכו להם אצל פרעה והיו מצווחין אל פרעה ואומרים לו: בבקשה ממך, הוצא העם הזה, שבשבילם הרעה תבא (עליהם ועליו) [עלינו ועליך]. אמר להם לעבדיו: צאו וקפחו שוקיהם של אלו. מה עשו הבכורות? מיד יצאו ונטל כל אחד ואחד מהם חרבו והרג אביו, שנאמר: 'למכה מצרים בבכוריהם' (תהלים קלו ז), למכה בכורי מצרים אין כתיב כאן, אלא למכה מצרים בבכוריהם...".

השולחן ערוך באופן לאקוני כותב, (א"ח, הלכות פסח, תל, א): " שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו". הפרשנים ימלאו מאוחר יותר את תוכן הנס בבחינת 'מצאו בקעה להתגדר בה'. בספר "שבולי הלקט" (סימן רה) מובא שהרב מאריך לדרוש בשבת זו, ודומה לאנשים כיום ארוך וגדול, כשם שנקרא יום כיפור "צומא רבא" (הצום הגדול).

בקהילות רבות וככל הידוע לי, מוקדשים שיעורי שבת זו לדיונים סבוכים ופרטניים בדיני פסח המרובים. לדעתי, כמו בחגים ומועדים אחרים אנו צריכים להתחיל ולבצע שינויים בדפוסי הגלות המוכרים. אנו חיים בתקופה אחרת, ב'אתחלתא דגאולה'. לשם, יש לכוון את מנהגי המתחדשים כדי להחיש את הגאולה. יש לחבר את תכני ההפטרה העוסקת בגאולתנו זו אל תכני החג המתקרב באמצעות יתורת ארץ ישראל.

האם עלינו להמשיך ללמוד מצוות כדרך שעשינו 2000 שנה, כמו: "זכר למקדש כהלל" או לנסות ולהתכונן לקיום המצוות של המקדש ממש? למה צריך 'זכר' אם אפשר לפנות למקור? האם אין מקום לדון בשבת זו בשאלות כמו: נוסח ההגדה בזמן הבית השלישי יבב"א, מהות הנס בימינו, וכדומה?

להערות: hazutg@gmail.com